

РОЗДІЛ 2

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 37.013.42:37.018.4:37.041

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.6.9>

Вікторія ІСАЧЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова 28, м. Умань, Черкаська обл., Україна

ORCID: 0000-0003-0224-1214

Бібліографічний опис статті: Ісаченко, В. (2022). Професійна самореалізація соціального працівника в системі соціального забезпечення. *Ввічливість. Humanitas*, 6, 65–71, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.6.9>

ПРОФЕСІЙНА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті розглянуто сучасні підходи до визначення понять проблеми професійної самореалізації соціального працівника в сучасній системі соціального забезпечення.

Здійснено теоретичний аналіз визначення понятійно-категоріального апарату теми дослідження. Зокрема всебічно розкрито такі поняття, як: «реалізація», «самореалізація», «професійна самореалізація», «професійна самореалізація особистості», «професіоналізм», «професіонал», «професія соціального працівника» та ін.

На основі теоретичного аналізу визначено структуру професійної самореалізації соціального працівника в сучасній системі соціального забезпечення.

Здійснено аналітичний огляд «Стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти», з метою вивчення націлені програми на майбутню професійну самореалізацію соціального працівника в сучасній системі соціального забезпечення.

Проаналізовано трактування «професійної самореалізації особистості» у працях сучасних дослідників.

Охарактеризовано професійна самореалізація особистості фахівця соціальної сфери в системі освіти.

Проаналізовано акмеологічний підхід до визначення та трактування професійної самореалізації особистості фахівця соціальної сфери у системі методичної роботи.

Задля більш повного та об'єктивного уявлення про професійну самореалізацію соціального працівника в сучасній системі соціального забезпечення здійснено порівняльний аналіз з професійною самореалізацією психолога в практичній діяльності.

Визначено та охарактеризовано критерії, що висуваються до понять «професіоналізм та професійний розвиток особистості».

Розглянуто сучасні джерела, які подають власні визначення поняття «Професійна самореалізація майбутніх соціальних працівників».

Розкрито роль та місце підвищення кваліфікації у процесі професійної самореалізації соціального працівника в сучасній системі соціального забезпечення.

Ключові слова: реалізація, самореалізація, професійна реалізація, соціальна робота, фахівець соціальної сфери, професіонал, професіоналізм, підвищення кваліфікації.

Viktoriia ISACHENKO

PhD in Pedagogy, Senior Lecturer at the Department of Social Education and Social Work, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Sadova str., 2, m. Uman, Cherkasy region, Ukraine, 20300

ORCID: 0000-0003-0224-1214

To cite this article: Isachenko, V. (2022). Profesiina samorealizatsiia sotsialnoho pratsivnyka v systemi sotsialnoho zabezpechennia [Professional self-realization of a social worker in the social security system]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 6, 65–71, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.6.9>

PROFESSIONAL SELF-REALIZATION OF A SOCIAL WORKER IN THE SOCIAL SECURITY SYSTEM

The article examines modern approaches to defining the concepts of the problem of professional self-realization of a social worker in the modern social security system.

A theoretical analysis of the definition of the conceptual and categorical apparatus of the research topic was carried out. In particular, such concepts as: "realization", "self-realization", "professional self-realization", "professional self-realization of the individual", "professionalism", "professional", "profession of a social worker" and others are comprehensively disclosed.

Based on theoretical analysis, the structure of professional self-realization of a social worker in the modern social security system is defined.

An analytical review of the "Standard of higher education in the specialty 231 "Social work" for the first (bachelor's) level of higher education" was carried out in order to study targeted programs for the future professional self-realization of a social worker in the modern social security system.

The interpretation of "professional self-realization of the individual" in the writings of modern researchers is analyzed.

The professional self-realization of the social sphere specialist in the education system is characterized.

The acmeological approach to the definition and interpretation of the professional self-realization of the personality of a specialist in the social sphere in the system of methodical work is analyzed.

For a more complete and objective view of the professional self-realization of a social worker in the modern social security system, a comparative analysis was made with the professional self-realization of a psychologist in practical activities.

The criteria put forward for the concepts of "professionalism and professional development of the individual" are defined and characterized.

Modern sources that provide their own definitions of the concept of "Professional self-realization of future social workers" are considered.

The role and place of professional development in the process of professional self-realization of a social worker in the modern social security system is revealed.

Key words: realization, self-realization, professional realization, social work, specialist in the social sphere, professional, professionalism, professional development.

Актуальність дослідження. Сучасні зміни, що відбуваються в соціально-економічному, освітянському, науковому просторі в умовах військового стану з новою силою апелюють до зміни парадигми моральних та ціннісних орієнтацій суспільства, зокрема визнання людини як найвищої цінності, її індивідуальності, права на свободу думки та вибору. А це в свою чергу висуває нові вимоги до суспільства, та його самоорганізації.

Вагому роль у цьому контексті відіграє саме соціальна робота, волонтерський рух, та безпосередньо фахівці соціальної сфери та психологи.

У таких військово-політичних та економічних умовах, що склалися в Україні надзвичайно важливим стає вміння професійно та якісно виконувати трудові зобов'язання, зокрема актуальності набуває конкурентоспроможність, стресостійкість, саморегуляції та професійна самореалізація кожного громадянина нашої країни.

З огляду на зростання вимог до професійної компетентності та необхідності набуття якісно нових умінь та навичок надзвичайно актуально постає питання професійної самореалізації соціального працівника в системі соціального забезпечення. До сучасного фахівця в системі

соціальної роботи висуваються вимоги щодо високої кваліфікованої підготовленості, мобільності, постійного саморозвитку й творчого самовираження в професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень

Трактування професійної самореалізації особистості репрезентовано у працях В. Мясенко та Н. Твердохлебової.

Професійна самореалізація особистості як педагогічна проблема розглядається у публікації Г. Тимошук.

Акмеологічні засади професійної самореалізації працівників закладів освіти у системі методичної роботи широко висвітлено у колективній монографії за редакцією Л. Рибалко, Р. Черновол-Ткаченко, Т. Куценко та ін.

Професійна самореалізація психолога в практичній діяльності проаналізована в одноіменній праці Л. Помиткіної.

Основні підходи до визначення понять «професіоналізм та професійний розвиток особистості» відображено у роботах І. Хоржевської та В. Посметного.

З точки зору нашого дослідження важливою є публікація Ю. Руденко «Професійна самореалізація майбутніх соціальних працівників».

Велику роль у нашому дослідженні, відіграла аналітична праця Л. Похил, Т. Артеменко «Підвищення кваліфікації фахівців психологічної служби у роботі міського центру практичної психології та соціальної роботи».

Мета дослідження – здійснити теоретичний аналіз проблеми професійної самореалізації соціального працівника в сучасній системі соціального забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження

Академічний словник сучасної української мови визначає поняття «реалізація», як процес здійснення, перетворення у реальність, втілення що-небудь у життя (Академічний словник сучасної української мови, 1977).

Схоже твердження поняття знаходимо і в соціологічному енциклопедичному словнику «... втілення в життя певного плану, проєкту, ідеї, намірів тощо» (Великий тлумачний словник української мови, 2004).

У широкому науковому розумінні поняття самореалізація трактується, як «реалізація свого творчого, людського потенціалу; у дзенбуддизмі – вища точка існування, просвітління» (Словник UA, 2022).

Сучасні дослідники соціальної роботи визначають поняття «самореалізація, як реалізація людиною активності в значущих для неї сферах життєдіяльності та взаємовідносин – спілкуванні, навчанні, творчості, професії, сім'ї, вихованні дітей, дружбі, любові, громадському житті, політичній кар'єрі тощо» (Алексєєнко, 2009).

О. Артемова поняття «професійна самореалізація» трактує як «соціалізований шлях гармонійного розвитку особистості, поєднаний із здобуттям професійно-практичного та духовного досвіду в процесі отримання кваліфікації спеціаліста в період первинного професійного становлення (навчання у вищій школі) та вдосконалення фахового зростання в процесі виконання професійних ролей і обов'язків, що є невід'ємним атрибутом розкриття і здійснення особистісного професійного потенціалу» (Артемова, 2022)

На думку Г. Тимошук проблема професійної самореалізації особистості є комплексною та розглядається як «процес опредметнення сутнісних сил особистості, розширення меж індивідуального «Я» у професійній діяльності, при цьому увага акцентується на досягненні

соціально-значущих результатів» (Тимошук, 2018).

На погляд В. Мяленко, професійна самореалізація особистості – «... це усвідомлений процес самоздійснення суб'єкта в обраній сфері, що має соціально значущий потенціал, розкриває потенції особистості та забезпечує процес досягання акме» (Мяленко, 2016).

Н. Твердохлебова, зазначає, що професійна самореалізація є «складним організованим та багатоетапним процесом поступового перетворення професійного потенційного на реальне, що відбувається протягом усього життя особистості». На думку дослідниці найбільш значущими особистісними чинниками, що впливають на професійну самореалізацію, є: «самоєфективність, яка виявляється в умінні організувати свою діяльність і досягти успіху у взаємодії з людьми; гнучкість поведінки, яку забезпечують ефективна міжособистісна та професійна взаємодія; незадоволеність власною діяльністю, що стимулює розвиток потреби до професійного зростання» (Твердохлебова, 2018).

Феномен професійної самореалізації у своїй структурі має закономірності високої особистої ефективності, конструктивної соціальної активності, стимули, умови самоздійснення особи тощо (Мяленко, 2016).

Професійна самореалізація особистості означає розвиток здібностей у професійній діяльності, кар'єрне й особистісне зростання людини, досягнення нею певного соціального статусу, процес забезпечення інтелектуальних і матеріальних основ життєдіяльності. Учителю має бути готовим до співробітництва та партнерських відносин, мати творчий рівень професійної самореалізації, постійно підвищувати кваліфікацію та професіоналізм у різних видах педагогічної діяльності (Рибалко, Черновол-Ткаченко, Куценко, 2017).

До основних складових процесу самореалізації Л. Помиткіна відносить: «високий рівень саморегуляції, достатній емоційний інтелект, індивідуальний стиль діяльності, наявність провідних мотивів досягнення, саморозвитку й самовдосконалення, високої конгруентності, обізнаності у сфері новин науки, постійно здійснюватися в психологічній практиці, бути цікавим, ефективним, сучасним – професіоналом своєї справи» (Помиткіна, 2021).

Поняття професіоналізм трактується як оволодіння основами й глибинами певної професії (Академічний словник сучасної української мови, 1977).

Є. Подольська визначає професіоналізм як «сукупність знань, умінь, навичок, що дозволяють виконувати відповідні професійні функції». До структурних компонентів професіоналізму автор відносить: «належний обсяг знань та інтелектуальний рівень; досить тривалий термін навчання та підготовки; відповідність функцій, що виконуються, системі загально-соціальних цінностей; адекватну мотивацію, спрямовану на досягнення кінцевої мети; бажання служити людям; почуття корпоративної єдності» (Подільська, 1991).

Професіоналізм – це сполучення загальної освіти з вміннями і навичками, що здобуваються у процесі роботи у конкретній організації, у специфічних умовах розподілу та організації праці. Проблеми становлення особистості працівника, формування у нього позитивного ставлення до праці, інтересу до змісту роботи, задоволеності працею є актуальною і в теоретичному і в практичному розумінні. У процесі діяльності відбувається формування особистості, складається її індивідуальність, виробляється система відношень до світу, до суспільства, до себе (Хожевська, 2016).

Важливими якостями професіонала є «самостійність та нестандартність рішень, цілеспрямованість, ініціативність, енергійність, здатність до виправданого ризику» (Посметний, 2007).

На думку А. Суббота «професіонал – це передусім той, хто дотримується нормативних приписів, приймає заходи для забезпечення безпеки професійної діяльності не лише щодо своєї особи, а й своїх колег, інших учасників суспільних відносин» (Суббот, 2012).

На нашу думку, професіоналізм фахівця соціальної сфери – це сукупність наявних ґрунтовних теоретичних знань, практичних умінь та досвіду, наявність високого рівня мотивації до самовдосконалення, самоосвіти та підвищення власної кваліфікації.

Дослідники зазначають, що професійна самореалізація починається в встановленні особистості набагато раніше, ніж «вона офіційно починає працювати, є характеристикою всього життєвого шляху у професійній сфері» (Мяленко, 2016).

Професія соціального працівника – «це не лише набуття знань, практичних навичок та вмінь, а величезна робота здійснювана фахівцем щодо власної особистості у напрямку її розвитку, оволодіння численними соціальними і життєвими компетенціями, новими життєвими та професійними стратегіями (Похил, Артеменко, 2016).

У процесі набуття професійного досвіду соціальний працівник опановує технології соціальної роботи, проте, виконуючи щоденно одноманітні, щоденні дії, часто втрачає значущість професійної самореалізації, саморозвитку, бажання реалізації своїх здібностей, інтересів та потреб в процесі надання соціальних послуг. Це може призвести до обмеження та стагнації у професійній діяльності.

На нашу думку, основи готовності соціального працівника до професійної самореалізації закладаються ще у ЗВО, а удосконалюються у системі підвищення кваліфікації.

Вважаємо, що у цьому контексті, особливої уваги, заслуговує «Стандарт вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (24.04.2019 р.)», який передбачає оволодіння певними загальними та спеціальними (фаховими, предметними) компетентностями, що націлені на майбутню професійну самореалізацію фахівця (Стандарт вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2019).

Зокрема, вбачаємо це в таких компетентностях як:

- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність діяти соціально відповідально та свідомо;
- здатність до застосування методів менеджменту для організації власної професійної

діяльності та управління діяльністю соціальних робітників і волонтерів, іншого персоналу;

– здатність до аналізу соціально-психологічних явищ, процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості, розвитку соціальної групи і громади;

– здатність до генерування нових ідей та креативності у професійній сфері;

– здатність оцінювати результати та якість професійної діяльності у сфері соціальної роботи (Стандарт вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2019).

Критерієм успішності професійної самореалізації людини є кар'єрне зростання, що включає високий рівень компетентності в обраній професії, бажання просуватися професійним шляхом та виконувати більш складну і відповідальну роботу внаслідок розвитку та вдосконалення професіоналізму, а також підвищення професійної майстерності (Твердохлебова, 2018).

На думку дослідників показником достатнього рівня професійної самореалізації соціальної сфери є прагнення до професійного зростання та самоактуалізації (Похил, Артеменко, 2016).

На думку Ю. Руденко, «професійна самореалізація майбутнього соціального працівника –

це сукупність процесів самопізнання, самовиховання, самооцінки та саморозвитку, метою яких є розкриття професійних здібностей, можливостей та необхідних якостей для отримання позитивного результату для себе, своєї професії та суспільства загалом» (Руденко, 2019).

Висновки і перспективи подальших досліджень

Отже, на нашу думку, професійна самореалізація соціального працівника в системі соціального забезпечення це складний та багатогранний процес, що забезпечується систематичним професійним навчанням та підвищенням кваліфікації у системі післядипломної освіти. Підвищення кваліфікації, фахівця, що має досвід практичної діяльності має складну специфіку. Адже набутті знання в процесі професійного навчання в закладі вищої освіти постійно потребують оновлення та актуалізації, через мінливі зміни у законодавстві, соціальному інструментарії та методології, та соціальному середовищі в цілому.

Проведене дослідження не претендує на висвітлення всіх аспектів порушеної проблеми. Передусім, заслуговують на окреме вивчення питання професійна самореалізація соціального працівника в системі соціального забезпечення в умовах військового стану.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Академічний тлумачний словник української мови : веб-сайт. URL: <http://sum.in.ua/s/realizuvaty> (дата звернення: 31.12.2022).
2. Акмеологічні засади професійної самореалізації вчителів у системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів : колективна монографія / Л. С. Рибалко, Р. І. Черновол-Ткаченко, Т. В. Куценко. Х. : Вид. група «Основа», 2017. 128 с.
3. Великий тлумачний словник української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К. : Ірпінь : ВТФ Перун, 2004. С. 1018.
4. Гупаловська В.А. Професійна самореалізація як чинник становлення особистості жінки : автореф. дис... канд. психол. наук : 19.00.01; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2005. 25 с.
5. Мяленко В. В. Психологія професійної самореалізації молоді : монографія. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. К. : Міленіум, 2016. 104 с.
6. Панок В.Г. Практична психологія. Теоретико-методологічні засади розвитку : монографія. Чернівці: Технодрук, 2010. 486 с.
7. Подільська Є. А. Ціннісні орієнтації та проблема активної особистості. Х.: Основа, 1991. 162 с.
8. Помиткіна Л. Професійна самореалізація психолога в практичній діяльності. *Moderní aspekty vědy Svazek XIV mezinárodní kolektivní monografie*. URL : <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/54283/1/%d0%9f%d0%be%d0%bc%d0%b8%d1%82%d0%ba%d1%96%d0%bd%d0%b0%20%d0%9b.%d0%92.pdf> (дата звернення: 31.12.2022).
9. Посметний В. В. Поняття професіоналізму працівників ОВС як визначальної категорії їх професійної підготовки. *Форум права*. 2007. № 2. С. 179–184.
10. Похил Любов, Артеменко Тетяна. Підвищення кваліфікації фахівців психологічної служби у роботі міського центру практичної психології та соціальної роботи. URL: http://psycenter.at.ua/blog/pidvishhennja_kvalifikaciji_fakhivciv_psikhologichnoji_sluzhbi_u_roboti_miskogo_centru_praktichnoji_psikhologiji_ta_socialnoji_roboti/2016-02-25-13 (дата звернення: 31.12.2022).

11. Руденко Ю. Професійна самореалізація майбутніх соціальних працівників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019 р., № 64, Т. 2. С. 112–117.
12. Словник UA : Портал української мови та культури : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/x2aM4SN>. (дата звернення: 31.12.2022).
13. Соціальна педагогіка : словник-довідник / За заг. ред. Т.Ф. Алексеєнко. Вінниця : Планер, 2009. 374 с.
14. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (24.04.2019 р.)» URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/231-Sotsial.robota-bakalavr-VO.18.01.pdf> (дата звернення: 31.12.2022).
15. Суббот А. І. Професіоналізм співробітників правоохоронних органів як фактор забезпечення безпеки їх діяльності. *Адміністративне право*. № 14. 2012 р. С. 74–79.
16. Твердохлебова Н. Професійна самореалізація особистості та її дослідження в сучасній науці. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України*. Харків. 2018. С. 207–210.
17. Тимошук Г. В. Професійна самореалізація особистості як педагогічна проблема. *Наукові записки кафедри педагогіки*. № 1(43). 2018. С. 413–421. URL : <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/view/11963> (дата звернення: 31.12.2022).
18. Хоржевська І. Професіоналізм та професійний розвиток особистості. *Наука і освіта*. №11. 2016. URL : <https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/articles/2016-11-doc/2016-11-st9> (дата звернення: 31.12.2022).

REFERENCES:

1. Akademichniy tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy : veb-sait. [Academic explanatory dictionary of the Ukrainian language]. Retrieved from <http://sum.in.ua/s/realizuvaty/> [in Ukrainian].
2. Rybalko, L. S., Chernovol-Tkachenko, R. I., Kutsenko, T. V. (2017). Akmeolohichni zasady profesiinoi samorealizatsii vchyteliv u systemi metodychnoi roboty zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv : kolektyvna monohrafiia [Acmeological principles of professional self-realization of teachers in the methodical work system of general educational institutions]. Kh. : Vyd. hrupa "Osnova" [in Ukrainian].
3. Busel, V.T. (2004). Velykyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy [A large explanatory dictionary of the Ukrainian language]. K. : Irpin : VTF Perun [in Ukrainian].
4. Hupalovska, V.A. (2005). Profesiina samorealizatsiia yak chynnyk stanovlennia osobystosti zhinky [Professional self-realization as a factor in the formation of a woman's personality]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv. [in Ukrainian].
5. Mialenko, V. V. (2016). Psykholohiia profesiinoi samorealizatsii molodi : monohrafiia [Psychology of professional self-realization of youth]. K. : Milenium [in Ukrainian].
6. Panok, V.H. (2010) Praktychna psykholohiia. Teoretyko-metodolohichni zasady rozvytku [Practical psychology. Theoretical and methodological foundations of development]. Chernivtsi: Tekhnodruk [in Ukrainian].
7. Podilska, Ye. A. (1991). Tsinnisni oriientsatsii ta problema aktyvnoi osobystosti [Value orientations and the problem of an active personality]. Kh.: Osnova [in Ukrainian].
8. Pomytkina, L. (2022). Profesiina samorealizatsiia psykholoha v praktychnii diialnosti. [Professional self-realization of a psychologist in practical activities] *Moderni aspekty vedy Svazek XIV mezinárodní kolektivní monografie*. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/54283/1/%d0%9f%d0%be%d0%bc%d0%b8%d1%82%d0%ba%d1%96%d0%bd%d0%b0%20%d0%9b.%d0%92..pdf/> [in Ukrainian].
9. Posmetnyi, V. V. (2007). Poniattia profesionalizmu pratsivnykiv OVS yak vyznachalnoi katehorii yikh profesiinoi pidhotovky. [The concept of professionalism of employees of the OBS as a defining category of their professional training]. *Forum of law*. 2. [in Ukrainian].
10. Pokhyl, L., Artemenko, T. (2016). Pidvyshchennia kvalifikatsii fakhivtsiv psykholohichnoi sluzhby u roboti miskoho tsentru praktychnoi psykholohii ta sotsialnoi roboty [Improving the qualifications of psychological service specialists in the work of the city center of practical psychology and social work]. URL: http://psycenter.at.ua/blog/pidvishhennja_kvalifikaciji_fakhivciv_psikhologichnoji_sluzhbi_u_roboti_miskogo_centru_praktichnoji_psikhologiji_ta_socialnoji_roboty/2016-02-25-13 (data zvernennia: 31.12.2022). [in Ukrainian].
11. Rudenko, Yu. (2019) Profesiina samorealizatsiia maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv [Professional self-realization of future social workers]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. № 64, Т. 2. [in Ukrainian].
12. Slovnyk UA : Portal ukrainskoi movy ta kultury : veb-sait. URL: <https://cutt.ly/x2aM4SN> [in Ukrainian].
13. Aliksieienko, T.F. (2009). Sotsialna pedahohika : slovnyk-dovidnyk [Social pedagogy: dictionary-reference]. Vinnytsia : Planer [in Ukrainian].

14. Standart vyshchoi osvity za spetsialnistiu 231 "Sotsialna robota" dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity (24.04.2019 r.)" [Standard of higher education in specialty 231 "Social work" for the first (bachelor's) level of higher education (April 24, 2019)]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/231-Sotsial.robota-bakalavr-VO.18.01.pdf> [in Ukrainian].

15. Subbot, A. I. (2012). Profesionalizm spivrobotnykiv pravookhoronnykh orhaniv yak faktor zabezpechennia bezpeky yikh diialnosti [Professionalism of law enforcement officers as a factor in ensuring the safety of their activities]. *Administratyvne pravo*. № 14. [in Ukrainian].

16. Tverdokhliebova, N. (2018). Profesiina samorealizatsiia osobystosti ta yii doslidzhennia v suchasni nautsi [Professional self-realization of the individual and its research in modern science]. *Psykhologichni ta pedahohichni problemy profesiinoi osvity ta patriotychnoho vykhovannia personalu systemy MVS Ukrainy*. Kharkiv [in Ukrainian].

17. Tymoshchuk, H. V. (2018). Profesiina samorealizatsiia osobystosti yak pedahohichna problema. [Professional self-realization of the individual as a pedagogical problem]. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky*. 1(43). URL: <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/view/11963> [in Ukrainian].

18. Khorzhevska, I. (2016). Profesionalizm ta profesiinyi rozvytok osobystosti [Profesionalizm ta profesiinyi rozvytok osobystosti. Science and education]. *Nauka i osvita*. 11. URL: <https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/articles/2016-11-doc/2016-11-st9> [in Ukrainian].